

SHAXS RIVOJIDA OILA VA MAKTABGACHA TA'LIMNING O'RNI: O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMINING PEDAGOGIK TAHLILI

Azimova Dilnoza Sherzodovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Alfraganus Universiteti "Ijtimoiy fanlar" fakulteti

"Pedagogika" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada shaxs rivojida oila va maktabgacha ta'limning o'zaro uyg'unligi ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda oila birlamchi tarbiya instituti sifatida, maktabgacha ta'lim esa bola shaxsini tizimli rivojlantiruvchi ijtimoiy-pedagogik muhit sifatida talqin etiladi. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimining mazmuni, normativ-huquqiy asoslari, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturining pedagogik ahamiyati hamda so'nggi yillardagi islohotlar tahlil qilinadi. Shuningdek, oila va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning shaxs rivojidagi roli asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: shaxs rivoji, oila, maktabgacha ta'lim, ijtimoiylashuv, birlamchi tarbiya instituti, Ilk qadam dasturi, pedagogik hamkorlik.

Аннотация: В данной статье с научно-педагогических позиций анализируется взаимосвязь семьи и дошкольного образования в развитии личности ребёнка. В исследовании семья рассматривается как первичный институт воспитания, а дошкольное образование — как социально-педагогическая среда, обеспечивающая системное развитие личности ребёнка. Проанализированы содержание и нормативно-правовые основы системы дошкольного образования в Узбекистане, педагогическое значение государственной учебной программы «Илк қадам», а также реформы, реализуемые в последние годы. Особое внимание уделено обоснованию роли взаимодействия семьи и дошкольных образовательных организаций в развитии личности.

Ключевые слова: развитие личности, семья, дошкольное образование, социализация, первичный институт воспитания, программа «Илк қадам», педагогическое сотрудничество.

Abstract: This article provides a scientific and pedagogical analysis of the interaction between the family and preschool education in the development of a child's personality. The study conceptualizes the family as a primary institution of upbringing, while preschool education is interpreted as a socio-pedagogical environment that ensures the systematic development of the child's personality. The content and legal-regulatory framework of the preschool education system in Uzbekistan, the pedagogical significance of the state curriculum "Ilk Qadam", and

the reforms implemented in recent years are analyzed. In addition, the role of cooperation between families and preschool educational institutions in personality development is substantiated.

Keywords: personality development, family, preschool education, socialization, primary institution of upbringing, *Ilk Qadam* program, pedagogical cooperation.

Bugungi globallashuv va ijtimoiy transformatsiya sharoitida shaxsning barkamol rivojlanishini ta'minlash masalasi pedagogika fanining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bolaning erta yosh davridagi rivojlanishi uning keyingi hayotiy muvaffaqiyatlari, ijtimoiy moslashuvi va ta'lim jarayonidagi samaradorligini belgilovchi hal qiluvchi omil sifatida e'tirof etiladi. Shu nuqtai nazardan, shaxs rivojida oila va maktabgacha ta'limning o'рни alohida ilmiy-pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Oila bolaning dastlabki ijtimoiylashuv makoni bo'lib, unda shaxsning emotsional barqarorligi, axloqiy qadriyatlari, muloqot madaniyati va xulq-atvor me'yorlari shakllanadi. Maktabgacha ta'lim esa oilada boshlangan tarbiya jarayonini tizimli, ilmiy asoslangan pedagogik faoliyat orqali davom ettiradi. Shu bois ushbu ikki institutning uyg'unligi shaxs rivojining muhim sharti hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi shaxs rivojida oila va maktabgacha ta'limning pedagogik ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanish xususiyatlarini ochib berishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat: oila birlamchi tarbiya instituti sifatida shaxs rivojiga ta'sirini asoslash; maktabgacha ta'limning shaxs rivojidagi pedagogik funksiyalarini tahlil qilish; O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimining normativ-huquqiy va tashkiliy asoslarini yoritish; oila va maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslash.

Shaxs rivojida oilaning pedagogik ahamiyati

Oila bolaning shaxs sifatida shakllanishida yetakchi ijtimoiy institut hisoblanadi. Aynan oilada bola emotsional xavfsizlik, mehr-muhabbat va ijtimoiy qabul qilinish hissini boshdan kechiradi. Ushbu omillar bolaning o'ziga bo'lgan ishonchi, ruhiy barqarorligi va tashqi muhitga moslashuvchanligini belgilaydi.

Oiladagi tarbiyaviy muhit bolada axloqiy va madaniy qadriyatlar tizimini shakllantiradi. Ota-onaning shaxsiy namunasi, muloqot uslubi va tarbiyaviy munosabatlari orqali bola jamiyatda qabul qilingan me'yorlarni o'zlashtiradi. Shu bilan birga, oilaviy muhit bolaning nutqiy va kommunikativ rivojida muhim rol o'ynaydi. Erkin va mazmunli muloqotga asoslangan oilaviy muhit bolada fikrlash, tushunish va ijtimoiy aloqalarni samarali yo'lga qo'yish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Maktabgacha ta'limning shaxs rivojidadagi roli

Maktabgacha yosh davri shaxs rivojining eng sezgir bosqichi bo'lib, bu davrda bolaning kognitiv, emotsional, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishiga asos solinadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga oshiriladigan pedagogik jarayon bolaning maktab ta'limiga tayyorgarligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Maktabgacha ta'lim jarayonida bola jamoada faoliyat yuritish, muloqot qilish, qoida va me'yorlarga rioya etish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni egallaydi. O'yin faoliyati esa maktabgacha yoshdagi bolaning yetakchi faoliyati sifatida ijodkorlik, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, nutq, savodga tayyorgarlik, kognitiv jarayonlar (diqqat, xotira, tafakkur)ning rivojlanishi maktabgacha ta'limning asosiy pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi va "Ilk qadam" dasturi

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimi davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida rivojlanmoqda. So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim bilan qamrovni kengaytirish, ta'lim sifatini oshirish va inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi.

"Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun hamda "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi maktabgacha ta'lim mazmunini ilmiy-nazariy asoslashda muhim hujjatlar hisoblanadi. "Ilk qadam" dasturi bolaning ijtimoiy-emotsional, nutqiy, kognitiv, jismoniy va ijodiy rivojlanishini kompleks tarzda ta'minlashga yo'naltirilgan bo'lib, kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshiradi.

Oilaning maktabgacha ta'lim bilan hamkorligi

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonida oilaviy tarbiya bilan uzviy integratsiyani ta'minlash alohida pedagogik ahamiyat kasb etadi. Chunki bola shaxsining barqaror va uyg'un rivojlanishi faqatgina maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi pedagogik faoliyat bilangina emas, balki oiladagi tarbiyaviy muhitning mazmuni va sifati bilan ham chambarchas bog'liqdir. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oila o'rtasidagi hamkorlik zamonaviy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

Amaliyotda ushbu hamkorlikni ta'minlash maqsadida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida **ota-onalar maktablari, pedagogik maslahat punktlari, psixologik-pedagogik treninglar**, seminar va suhbatlar yo'lga qo'yilgan. Mazkur faoliyat shakllari ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish, ularni bola rivojlanishining yosh va individual xususiyatlari bilan tanishtirish hamda tarbiya jarayonida yagona yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi. Oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasidagi uzluksiz muloqot va hamkorlik bolada ijobiy xulq-atvor, emotsional barqarorlik va ijtimoiy moslashuvni samarali rivojlantirish imkonini yaratadi.

Shaxs rivojida oila va maktabgacha ta'limning o'rni beqiyos bo'lib, ushbu ikki muhit bola shaxsining dastlabki psixologik, ijtimoiy, axloqiy va intellektual

shakllanishini ta'minlovchi asosiy ijtimoiy institutlar hisoblanadi. Oila bola uchun birlamchi ijtimoiy makon bo'lib, unda mehr, ishonch, xavfsizlik, qadriyatlar tizimi va xulqiy me'yorlar shakllanadi. Maktabgacha ta'lim esa oilada shakllangan ushbu dastlabki tajribani pedagogik jihatdan boyitadi, bolani maktab ta'limiga puxta tayyorlaydi, ijtimoiylashuv jarayonini jadallashtiradi hamda rivojlanishning barcha yo'nalishlarini tizimli ravishda qo'llab-quvvatlaydi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi tubdan isloh qilinib, davlat va nodavlat sektorlar o'rtasida samarali hamkorlik, innovatsion pedagogik texnologiyalar, kompetensiyaga asoslangan yondashuvlar, zamonaviy o'quv dasturlari hamda rivojlangan infratuzilma bilan mustahkamlanmoqda. Jumladan, ilk qadam davlat o'quv dasturining joriy etilishi maktabgacha ta'lim mazmunini ilmiy-nazariy asoslash, pedagogik jarayonni tizimlashtirish va ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Umuman olganda, shaxsning muvaffaqiyatli va barqaror rivojlanishi oiladagi tarbiya, maktabgacha ta'lim tashkilotidagi rivojlantiruvchi muhit hamda pedagogik jarayonning uyg'unligiga bevosita bog'liqdir. Oila – maktabgacha ta'lim – jamiyat integratsiyasi qanchalik izchil va mukammal tashkil etilsa, barkamol, ijtimoiy faol, intellektual salohiyatli va ma'naviy yetuk avlodni shakllantirish imkoniyati shunchalik yuqori bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, shaxs rivojida oila va maktabgacha ta'limning o'рни beqiyosdir. Oila bolaning birlamchi ijtimoiylashuv makoni sifatida shaxs rivojining asosini yaratadi, maktabgacha ta'lim esa ushbu asosni ilmiy-pedagogik jihatdan boyitadi va tizimlashtiradi. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimining modernizatsiyasi, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturining joriy etilishi hamda oila–MTT hamkorligining kuchaytirilishi barkamol avlodni shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi. **Ta'lim to'g'risidagi** Qonun. – T.: O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik palatasi, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi. **Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi** Qonun. – T.: 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. **Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi** PQ-3955-son Qarori. – T.: 2018.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. **O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risidagi** PF-5712-son Farmoni. – T.: 2019.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. **"Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi.** – T.: 2018.

6. Vygotskiy L.S. **Bolalar psixologiyasi.** – M.: Pedagogika, 1984.
7. Elkonin D.B. **Bolalik psixologiyasi va rivojlanish nazariyasi.** – M.: Pedagogika, 1989.
8. Leontyev A.N. **Faoliyat. Ong. Shaxs.** – M.: Politizdat, 1975.
9. Bronfenbrenner U. **The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design.** – Cambridge: Harvard University Press, 1979.
10. Piaget J. **The Psychology of the Child.** – New York: Basic Books, 1969.
11. Mavlonova R., Rahmonqulova N. **Maktabgacha pedagogika.** – T.: Fan va texnologiya, 2017.
12. Abdullaeva M.M. **Oila pedagogikasi va oilaviy tarbiya nazariyasi.** – T.: O‘qituvchi, 2016.
13. Teshabayeva U.A. **Maktabgacha ta’limda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv.** – T.: Akademnashr, 2020.
14. Slastenin V.A., Isaev I.F. **Pedagogika: nazariya va metodologiya.** – M.: Akademiya, 2013.
15. UNESCO. **Early Childhood Care and Education: Global Monitoring Report.** – Paris: UNESCO Publishing, 2021.